

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

СТРУКТУРА ТА ВИДИ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 10-481 група

Спеціальності:

293 «Міжнародне право»

Щербина Аліна Олександрівна

Керівник к.ю.н., Шперун Х.В.

Рецензент проф. Галуцько В.М.

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ПРИРОДА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	6
1.1. Поняття та сутність національної безпеки.....	6
1.2. Елементи та структура національної безпеки.....	11
1.3. Види національної безпеки держави.....	14
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	18
2.1. Основні складові економічної безпеки держави.....	18
2.2. Міжнародна безпека як вид національної безпеки держави.....	20
2.3. Воєнна безпека як головний вид безпеки держави.....	25
Висновки до розділу 2.....	28
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

Актуальність дослідження теми обумовлюється сучасними викликами та загрозами, які постають перед державами, особливо перед Україною, яка перебуває в умовах тривалої боротьби з агресією Російської Федерації. Військові дії, гібридні загрози, інформаційні атаки, енергетична залежність, кіберзагрози та інші форми впливу вимагають комплексного перегляду підходів до забезпечення національної безпеки. У такій ситуації нагальною потребою є реформування системи національної безпеки, яка має враховувати не лише традиційні, а й новітні аспекти захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, політичної, економічної та інформаційної стійкості.

Необхідність глибокого теоретичного осмислення категорій «національна безпека», «структура безпеки» та «види безпеки» зумовлена тим, що у сучасному світі безпека перестала обмежуватись лише військовим виміром. Складники безпеки — політична, економічна, соціальна, екологічна, інформаційна, кібербезпека тощо — потребують систематизації й аналізу для створення ефективної політики у кожному з напрямів. Особливої уваги заслуговує вивчення взаємозалежності між цими складниками, оскільки загрози одній сфері можуть негативно впливати на інші.

Важливим аспектом є визначення чинників, які формують сучасну безпекову політику, зокрема міжнародного середовища, внутрішньополітичної ситуації, економічного стану, технологічного прогресу, а також розуміння природи сучасних конфліктів, які нерідко мають асиметричний, гібридний або нелінійний характер. Вивчення таких явищ є необхідним для вдосконалення механізмів реагування держави на загрози.

Крім того, специфіка боротьби з Росією в нових формах, включаючи інформаційно-пропагандистську агресію, використання проксі-груп, енергетичний шантаж та інші гібридні методи, ставить перед Україною завдання переглянути традиційні підходи до розуміння сутності національної безпеки. У цьому контексті дослідження структури та видів безпеки набуває не лише

теоретичного, але й практичного значення, адже результати таких досліджень можуть стати основою для розробки ефективних стратегій, спрямованих на захист державних інтересів у різних сферах.

Таким чином, актуальність теми обумовлюється необхідністю інтеграції сучасних наукових підходів до аналізу безпекових процесів із практичними заходами, спрямованими на зміцнення стійкості України перед внутрішніми та зовнішніми загрозами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в контексті наукових досліджень відповідно до Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (затверджено Постановою загальних борів НАПрН України від 26.03.21 р. Від 12-21), тематики науково-дослідної роботи кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації – 0124U002381). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ № 43 від 14.05.2025 р.).

Метою дослідження є визначення структури та видів безпеки в сучасних умовах, а також аналіз їх складників і чинників впливу з урахуванням новітніх загроз для України, щоб удосконалити підходи до забезпечення національної безпеки.

Відповідно до поставленої мети, можна запропонувати наступні **завдання**:

- Проаналізувати визначення національної безпеки: ключові концепції та терміни;
- Охарактеризувати елементи та структура національної безпеки;
- Визначити види національної безпеки держави;
- Охарактеризувати основні складові економічної безпеки держави;
- Охарактеризувати міжнародну безпеку як вид національної безпеки держави;
- Охарактеризувати воєнну безпеку як головний вид безпеки держави.

Об'єктом дослідження виступають процеси забезпечення національної безпеки держав в контексті новітніх викликів, включаючи гібридні загрози, інформаційну агресію та інші форми впливу.

Предметом дослідження є структура та види безпеки, їх складники й взаємозв'язки в умовах сучасних загроз.

Методологія дослідження теми базується на застосуванні загальнонаукових методів, що дозволяють всебічно та глибоко проаналізувати досліджувану проблему. В кваліфікаційній роботі використано метод аналізу для характеристики змісту та сутності національної безпеки. Структурно-логічний метод дав змогу проаналізувати структуру національної безпеки та складові економічної безпеки держави. За допомогою системного методу були проаналізовані види національної безпеки.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні сучасних підходів до розуміння сутності національної безпеки, її структурних елементів і видів, а також у запропонуванні оновлених концептуальних засад для формування ефективної системи безпеки з урахуванням специфіки гібридної війни.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізмів забезпечення безпеки держав, які можуть бути використані для розробки державних стратегій, нормативно-правових актів та конкретних заходів у сфері національної безпеки.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи були представлені у формі доповіді у III міжнародній науково практичній конференції «російські воєнні злочини від документування до покарання»(м. Івано-Франківськ, 21 лютого 2025 року). Тема статті: «До питання забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного часу». За результатами апробації робота отримала позитивні відгуки учасників та наукового керівника.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, які логічно розкривають тему, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 34 сторінки. Список використаних джерел та літератури становить 29 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ПРИРОДА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття та сутність національної безпеки

Характерною особливістю кінця ХХ століття у дослідженні проблем безпеки та оборони є необхідність виокремити відмінність між поняттями національної та державної безпеки, що стало очевидним у вітчизняній науковій літературі. Поняття національної безпеки та оборони фактично витіснило поняття державної безпеки, що має в своїй основі колишнє розуміння державної безпеки як недоторканості основ соціалістичного суспільства і призвело до того, що проблема стала більш політико-правового характеру, а не лише термінологічною. Відмова від використання терміну «державна безпека» або його злиття з поняттям «національна безпека» може призвести до розмиття сфери діяльності спеціальних служб держави, а також спонукати до покладання на них функцій, які їм не притаманні.

Причина витіснення поняття державної безпеки терміном «національна безпека» має свою логіку, якщо розглядати походження останнього терміну. Термін «національна безпека» (англ. "national security") має американське походження, а його широке використання в англomовних країнах пояснюється двома факторами. По-перше, слово «nation» в англійській мові означає не лише націю, а й країну. По-друге, в західних країнах домінує стандарт: одна нація - одна країна (одна держава). Тому термін «national security» у англomовних країнах відмінно підходить для позначення захищеності загальних інтересів нації (держави) та її громадян [1, с. 68].

Наприклад, на сучасному етапі суспільного розвитку в США під національною безпекою розуміється діяльність держави, спрямована на використання всіх засобів державної влади для захисту та просування

національних інтересів. Вітчизняна державна політика та законодавство, залишаючись вірними англomовному терміну «національна безпека», розширили його зміст, включивши в нього не лише державну безпеку, а й захист особистості та суспільства.

Юридична енциклопедична література також не містить терміну «державна безпека». Замість цього, національна безпека визначається як ступінь захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз або як система державних заходів, спрямованих на захист національних інтересів, забезпечення безпеки особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності [1, с. 68-69].

У сучасній державній політиці, нормативно-правових актах та науковій літературі укорінилося розуміння поняття національної безпеки та оборони як вихідної точки для вирішення практичних завдань щодо забезпечення захищеності інтересів особистості, суспільства та держави від різних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Для розкриття сутності терміну «національна безпека та оборони» корисно проаналізувати їх етимологічне значення, шляхи інтеграції значущих аспектів цього поняття у соціально-філософський та політико-правовий контекст, а також його важливість у сучасних умовах. Слово «національний» походить від латинського «*natio*», що буквально означає «народ». В українській літературній мові термін «нація» в основному вживається як синонім до слів «країна» або «державна». З урахуванням цього визначення, він також використовується у вітчизняному лексиконі міжнародного права. Подвійний зміст терміну «нація» передається також у відповідних етимологічних відтінках похідного від нього терміну «національний» і може вказувати на явище, пов'язане з суспільно-політичним життям нації, а також на особливі риси та характеристики, що виражають ідентичність та індивідуальність нації, включаючи її автономний суспільно-політичний устрій. У цьому контексті термін «національний» практично еквівалентний терміну «державний» [1, с. 70].

У зв'язку з постійним зменшенням впливу держави на економіку та інші аспекти життєдіяльності людини та суспільства, використання терміну «національна безпека та оборони» стає необхідним і обґрунтованим. Згідно з точкою зору Д.Г. Павленко, такий підхід до розгляду проблем безпеки акцентує на важливості особистості та суспільства, а не на державі, як це було раніше [2, с. 103].

Згідно з Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року № 2469-VIII, національна безпека визначається як захист державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу, а також інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних невійськових загроз [3].

Ю.В. Семенюк розуміє під поняттям «національна безпека» показник здатності суспільства та держави захищати національні інтереси, як самостійно, так і спільно з іншими дружніми країнами чи народами, від внутрішніх та зовнішніх загроз, що включає стримування або ліквідацію загроз національному суверенітету, територіальній цілісності, соціальному порядку, економічному розвитку та іншим важливим аспектам духовного та матеріального життя. Забезпечення національної безпеки сприяє мирному характеру міжнародних відносин держави з іншими державами. По-суті, зміцнення національної безпеки полягає в створенні необхідних умов для надійного захисту інтересів держави та нації, а також в успішному вирішенні політичних, економічних, соціальних та інших завдань, що стоять перед ними [2, с. 104].

Серед основних складових національної безпеки Семенюк визначає безпеку особистості, безпеку держави і безпеку суспільства. Їх роль та місце в суспільстві є динамічними і залежать від характеру суспільних відносин, політичної системи та рівня внутрішніх та зовнішніх загроз [2, с. 104-105].

Згідно з Ю.М. Лисецьким, національна безпека – це здатність зберігати територію, підтримувати економічні відносини з іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інститути та систему управління, контролювати свої кордони [2, с. 106].

Згідно з Д.А. Чижовим, національна безпека - це сукупність зв'язків і відносин, що характеризують такий стан особистості, соціальної групи, суспільства, держави, народу, при якому забезпечується їх стійке стабільне існування, задоволення та реалізація життєвих потреб, здатність до ефективного парірування внутрішніх і зовнішніх загроз, саморозвиток і прогрес [4, с. 97].

Потрібно виокремити політологічне визначення національної безпеки та оборони, яке звучить так: «Національна безпека та оборона – це категорія політичної науки, яка описує стан соціальних інститутів, спрямованих на забезпечення їх ефективної діяльності для підтримки оптимальних умов існування і розвитку особистості і суспільства». У цьому описі «національної безпеки» можна відзначити наступне:

- національна безпека та оборона пов'язана з реалізацією національних інтересів, проте розуміння цього терміну може бути різним: в одному випадку воно передбачає протидію або компенсацію будь-яких деструктивних збурень, що формуються всередині суспільства або за його межами, а в іншому - в інтересах спільноти людей, що об'єднані специфічними відносинами генетичної і культурної гомогенності;

- безпеку держави і безпеку особистості, які розглядаються як різні рівні національної безпеки та оборона, ставлять у залежність одне від одного, причому пріоритет надається особистості. Дане твердження викликає спір, оскільки, по-перше, безпека держави може бути забезпечена без або поза залежністю від безпеки особистості, але не навпаки, по-друге, перша проблема пов'язана з зовнішньополітичними аспіраціями держави створити сприятливу міжнародну обстановку, тоді як друга – є предметом внутрішньополітичної організації [5, с. 32].

З поширенням поняття «національна безпека» термін «державна безпека» став визначатися як «стан, коли державі не загрожує небезпека, досягнення якого є метою найвищих органів влади з допомогою спеціальних державних органів та населення в цілому».

Варто відзначити, що якщо раніше безпека переважно стосувалася держави та суспільства, то в сучасний час вона розглядається як «національна безпека та оборона» в контексті особистості, суспільства та держави.

Характерною рисою «державної безпеки» є відсутність згадки про забезпечення безпеки особистості. З цього приводу поняття «національна безпека та оборона» є більш об'ємним, оскільки пов'язує безпеку не лише з державою, а й з нацією в цілому. Наприклад, Б. Б. Мельниченко розглядає національну безпеку та оборону як комбінацію державної та громадської безпеки, де державна безпека виступає інструментом, а громадська - метою визначення та захисту життєво важливих інтересів громадян [6, с. 302].

Розглядати «державну безпеку» і «національну безпеку та оборону» як синоніми, що позначають рівноцінні поняття, є доцільним. Оскільки держава в широкому розумінні – це нація як соціально-економічне та політичне утворення громадян на певній території, межі якої визначені правовими актами. Життєво важливі інтереси держави та громадянського суспільства виступають як загальна мета, досягнення якої забезпечує стан безпеки.

Загалом, аналіз понять «безпека» та «національна безпека та оборона» показує, що вони мають спільну сутність – це стан країни, при якому забезпечується розвиток особистості, суспільства і держави, захист національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Однак поняття національної безпеки більш чітко відображає сутність даного явища.

Національна безпека, розглянута як безпека нації, включає в себе безпеку особистості – її прав і свобод; суспільства – його матеріальних і духовних цінностей; держави – її конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності.

Отже, в юридичній літературі існує різноманітна інтерпретація поняття національної безпеки, що викликає неоднозначність. З наведених поглядів науковців, слід розглядати національну безпеку як «стан, що забезпечує достатню економічну і військову міць нації для протидії загрозам її існування, що виходять як з інших країн, так і зсередини власної країни». А також слід

підкреслити функціональне значення національної безпеки, розглядаючи її як діяльність, спрямовану на створення сприятливих умов для розвитку суспільства і держави.

1.2. Елементи та структура національної безпеки

Система національної безпеки держави представляє собою важливий конструкт сучасної політичної та юридичної доктрини, що визначається як сукупність окремих, відносно самостійних, але тісно взаємопов'язаних та відокремлених елементів. Дана система утворює певну цілісність, метою якої є забезпечення розвитку та захищеності життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства і самої держави від різноманітних внутрішніх і зовнішніх загроз [7, с. 51].

Перш за все, важливо розуміти, що система національної безпеки держави складається з багатьох складових елементів, які можуть включати, але не обмежуються, такими поняттями як військова сила, правоохоронні органи, розвідувальні служби, дипломатичний корпус, економічні структури, інформаційні системи та інші суб'єкти, які спрямовані на забезпечення безпеки держави.

Наведені елементи не існують у вакуумі, а замість цього взаємодіють між собою у складних взаємозв'язках, що визначаються конкретними загрозами та викликами, які стоять перед державою. Наприклад, військові сили можуть бути залучені для захисту державного кордону від зовнішньої агресії, тоді як правоохоронні органи займаються боротьбою зі злочинністю на внутрішньому рівні.

Також, один із ключових елементів загальної системи національної безпеки – це актуальні оборонно-стратегічні документи держави. Наприклад, в нашій державі, поза Конституцією України та профільними законами, які

визначають загальні принципи та положення, до системи фундаментальних нормативно-правових актів системи національної безпеки входять документи, які доцільно навести у вигляді таблиці 1.1 [7, с. 51-52].

Наведені оборонно-стратегічні документи становлять основу для розвитку та вдосконалення системи національної безпеки та оборони України. Вони визначають стратегічні пріоритети, напрями дій та стратегічні завдання для забезпечення ефективності та надійності національної оборони в умовах сучасних викликів та загроз.

Система також має за мету забезпечити розвиток та процвітання суспільства, що є неминучим елементом забезпечення національної безпеки та оборони. Економічний розвиток, соціальна стабільність, забезпечення прав людини та громадянина, а також збереження екологічної рівноваги - усе це є важливими аспектами забезпечення безпеки держави.

Однак, не менш важливою складовою системи національної безпеки та оборони є її здатність адаптуватися до нових викликів та загроз. Сучасні держави стикаються з широким спектром загроз, включаючи тероризм, кібератаки, пандемії, екологічні кризи та інші глобальні проблеми. Тому система національної безпеки та оборони повинна бути гнучкою та здатною ефективно реагувати на змінні умови.

Як видно із таблиці, ключові документи у складі системи національної безпеки України формують цілісну нормативно-стратегічну базу для забезпечення захисту держави від сучасних викликів і загроз. Стратегія національної безпеки України є фундаментальним документом, який встановлює основні пріоритети державної політики у сфері безпеки, включаючи протидію воєнним загрозам, забезпечення економічної стабільності та кібербезпеки. Стратегія служить платформою для подальшого розроблення спеціалізованих документів.

На основі Стратегії національної безпеки формується Воєнна доктрина України, яка деталізує стратегічні принципи оборонної політики, визначає напрями розвитку Збройних Сил та завдання щодо зміцнення обороноздатності.

Доктрина акцентує увагу на актуальних загрозах, таких як збройна агресія чи гібридна війна, і закладає підґрунтя для оперативного реагування [8, с. 11].

Стратегічний оборонний бюлетень України є провідним документом оборонного планування, який конкретизує напрями модернізації збройних сил та визначає тактичні завдання в умовах сучасної геополітичної ситуації. Бюлетень окреслює пріоритети переоснащення армії, інтеграції новітніх технологій та підвищення боєздатності військ.

Доповнює систему безпекового планування Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, яка визначає завдання для середньострокової перспективи з урахуванням прогнозованих викликів. Вона спрямована на створення адаптивного сектору безпеки, здатного ефективно реагувати на як воєнні, так і невійськові загрози, такі як інформаційні атаки чи економічний тиск [8, с. 11-12].

Наведені документи взаємопов'язані, створюючи системну основу для розбудови національної безпеки. Їхня послідовність і стратегічна спрямованість забезпечують комплексний підхід до зміцнення обороноздатності та захисту держави в умовах сучасних викликів.

У підсумку, система національної безпеки та оборони держави є складною та багатогранною структурою, що включає в себе широкий спектр різноманітних елементів. Її головною метою є захист життєво важливих інтересів суспільства та держави від будь-яких потенційних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Ефективність системи національної безпеки та оборони визначається не лише наявністю окремих компонентів, але й їхньою злагодженістю та взаємодією. Кожен елемент системи має свою важливу роль у забезпеченні стабільності та безпеки, і тільки спільна дія всіх складових частин може гарантувати успішну функціонування системи в цілому.

Однак сучасний світ постійно змінюється, і з ним змінюються й виклики перед системою національної безпеки та оборони. Тому її ефективність також залежить від здатності адаптуватися до нових умов, враховувати еволюцію загроз та приймати необхідні заходи для їх подолання [9, с. 75].

Отже, система національної безпеки держави є постійною реалізацією балансу між сталістю та гнучкістю, між традиціями та інноваціями. Її успішне функціонування залежить від усвідомлення сучасних викликів та вміння ефективно реагувати на них, зберігаючи при цьому незмінну мету - захист життєво важливих інтересів людей та держави.

1.3. Види національної безпеки держави

Національна безпека держави охоплює зовнішні та внутрішні аспекти, які формуються на основі трьох ключових елементів: інтересів, загроз і заходів захисту. Відповідно до сучасних наукових підходів, ця концепція охоплює кілька основних видів, які взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення стабільності, незалежності та добробуту суспільства.

Серед головних напрямів національної безпеки традиційно виділяються воєнна, політична, міжнародна, інформаційна, економічна, соціальна та екологічна безпеки. Кожен із цих напрямів має свої особливості та вимагає специфічного підходу до забезпечення. Наприклад, воєнна безпека передбачає здатність держави захистити свою територіальну цілісність від зовнішніх агресій і загроз, що набуває особливої актуальності у часи міжнародних конфліктів. Як зазначає дослідниця В.Г. Маргасова, підхід до воєнної безпеки має базуватися на прогнозуванні загроз і підтримці оборонного потенціалу [10, с. 181].

Політична безпека акцентує увагу на стабільності політичної системи, забезпеченні демократичного управління та недопущенні внутрішніх криз. Науковець І.А. Косач підкреслює, що збереження політичної безпеки неможливе без ефективного функціонування інститутів влади та залучення громадян до процесів прийняття рішень [10, с. 181-182].

Міжнародна безпека спрямована на захист суверенітету та інтересів держави у глобальному середовищі. Як зазначає О.М. Руденко, участь у

міжнародних організаціях та дотримання принципів міжнародного права є важливими компонентами забезпечення цього напрямку [10, с. 182].

Інформаційна безпека орієнтується на захист інформаційного простору держави, включаючи захист від кіберзагроз. Розробка та впровадження національних стратегій з інформаційної безпеки є критично важливими у сучасному цифровому світі.

Економічна безпека має на меті забезпечення стабільності економічної системи, ефективне використання ресурсів та подолання впливу глобальних економічних криз. Економічна безпека є фундаментом для забезпечення інших видів безпеки, оскільки без економічної стабільності неможливо досягти стійкості у соціальній чи екологічній сферах.

Соціальна безпека фокусується на захисті прав і свобод громадян, підтримці соціальної стабільності та подоланні нерівності. Л.О. Казакова звертає увагу на необхідність інвестування в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист як основні механізми забезпечення соціальної безпеки [11, с. 130].

Екологічна безпека пов'язана із захистом природного середовища, попередженням екологічних катастроф і забезпеченням раціонального використання природних ресурсів. Ю.В. Семенюк підкреслює важливість міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних екологічних проблем [12, с. 101].

Національна безпека є багатогранною системою, яка потребує інтегрованого підходу. Взаємозалежність її складових вимагає комплексних заходів для запобігання загрозам та їхньої ефективної нейтралізації. Науковці одноставно наголошують на важливості створення стратегій, які б враховували як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу, що сприяє зміцненню державної стійкості.

У сучасному світі, окрім традиційних напрямів національної безпеки, особливого значення набувають і менш очевидні, але не менш важливі її складові, серед яких варто виділити гуманітарну, енергетичну та кібербезпеку.

Гуманітарна безпека охоплює захист культурної спадщини, розвиток освіти, науки, мови та духовних цінностей. Її пріоритетом є збереження національної ідентичності та створення умов для гармонійного розвитку особистості в межах державної політики. Зміцнення гуманітарного простору дозволяє формувати громадянське суспільство, здатне ефективно реагувати на виклики часу та забезпечувати внутрішню стабільність держави [13].

Енергетична безпека визначається як здатність держави гарантувати стале функціонування енергетичної системи за будь-яких внутрішніх чи зовнішніх впливів. Вона охоплює раціональне використання ресурсів, розвиток енергоефективних технологій, а також зменшення залежності від монопольних постачальників. У контексті глобальної нестабільності питання енергетичної незалежності України набуває особливої ваги, адже воно безпосередньо впливає на економічну безпеку та національний суверенітет [14, с.88].

Кібербезпека, як окрема категорія, охоплює комплекс заходів, спрямованих на захист державних інформаційних ресурсів та критичної інфраструктури від несанкціонованого втручання. З поширенням цифрових технологій інформаційні атаки перетворилися на реальну загрозу як для приватного, так і для державного сектору. Тому розвиток національної системи кіберзахисту, впровадження сучасних ІТ-рішень та посилення цифрової грамотності населення є ключовими завданнями в межах забезпечення інформаційної безпеки.

Розгляд цих напрямів у загальному контексті національної безпеки свідчить про необхідність постійного перегляду стратегічних підходів до її забезпечення. Комплексна політика, що враховує традиційні та новітні загрози, є основою для формування ефективної системи захисту державних інтересів.

Висновки до розділу 1.

Національна безпека є фундаментальною категорією сучасного державного управління, яка охоплює здатність держави забезпечувати захист

своїх ключових інтересів, таких як територіальна цілісність, суверенітет, демократичні цінності, права та свободи громадян. Дана категорія не обмежується лише військовою чи оборонною складовою, адже її сутність значно ширша. Вона включає комплексний підхід до збереження і зміцнення безпеки у всіх сферах суспільного життя.

Серед головних видів національної безпеки традиційно виділяються воєнна, політична, міжнародна, інформаційна, економічна, соціальна та екологічна безпеки. Кожен із цих напрямів має свої особливості та вимагає специфічного підходу до забезпечення. Всі ці види безпеки взаємопов'язані та вимагають комплексного підходу до їх забезпечення, оскільки загрози в одній сфері можуть мати значний вплив на інші аспекти національної безпеки. Тому важливо розробляти інтегровані стратегії, які забезпечать цілісність та ефективність системи національної безпеки в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Основні складові економічної безпеки держави

Поняття «економічна безпека» та її структурні й функціональні компоненти почали активно досліджуватися в Україні після набуття незалежності, становлення державності та формування національних економічних інтересів. Науковці пропонують багато визначень цього терміна, погоджуючись у тому, що він є ключовим у сучасній економічній теорії та теорії державного управління. Усі ці визначення, доповнюючи одне одного, розкривають сутність економічної безпеки та її значення в системі національної безпеки.

Існують різні підходи до розуміння економічної безпеки, які підкреслюють її багатогранність. Зокрема, її розглядають як захист національних інтересів, процес задоволення суспільних потреб, стабільність і стійкість економічної системи, стан захищеності від загроз, сукупність умов і факторів для забезпечення належного рівня економічного розвитку. Також економічну безпеку визначають як стан національної економіки, за якого держава зберігає свій суверенітет. Сутність цього поняття значною мірою залежить від характеристик соціально-економічної системи, тому кожен підхід має право на існування.

Більшість дослідників сходяться на думці, що економічна безпека забезпечує створення стабільної держави, здатної захищати свої національні економічні інтереси. Основним критерієм вважається спроможність економіки зберігати й зміцнювати стійкість перед внутрішніми та зовнішніми загрозами. Такий підхід підкреслює головне функціональне значення економічної безпеки – збереження економічної самостійності, підтримання досягнутого рівня розвитку, підвищення конкурентоспроможності та розширення можливостей для подальшого прогресу [15, с. 104].

Щодо законодавчого визначення, поняття економічної безпеки України закріплене в «Методичних рекомендаціях щодо розрахунків рівня економічної безпеки України», затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року [16].

Згідно з методичними рекомендаціями, економічна безпека відображає стан національної економіки, який забезпечує її стійкість перед внутрішніми та зовнішніми загрозами, високу конкурентоспроможність у глобальному середовищі, а також здатність до сталого і збалансованого розвитку.

Як пише В. Гнатенко, економічна безпека є ключовим елементом національної безпеки України. Її структуру складає система, яка включає різні складові. Зокрема, відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунків рівня економічної безпеки України, виділяють виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову безпеки. Кожна з цих складових є самостійною підсистемою, яка взаємодіє з іншими для формування державної політики в економічній сфері [17, с. 68].

Фінансова безпека розглядається як захищеність фінансової сфери держави або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, який дозволяє ефективно формувати, зберігати від знецінення і раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку та виконання фінансових зобов'язань. Даний аспект є одним із найважливіших у загальній системі економічної безпеки, оскільки стабільність фінансової системи визначає можливість держави забезпечувати виконання своїх внутрішніх і зовнішніх функцій.

Розвиток фінансових секторів економіки, які взаємопов'язані між собою, безпосередньо впливає на стабільний розвиток всієї економіки. Однак сучасні фінансові відносини іноді можуть не тільки не сприяти реформуванню економіки, але й стримувати її розвиток, що призводить до кризових явищ. Забезпечення фінансової безпеки стає особливо важливим у періоди фінансових

криз, коли виявляються всі недоліки в управлінні економікою, а також у політичній і правовій сферах [18, с. 86-87].

У кризових ситуаціях особливу увагу слід приділяти питанням забезпечення безпеки держави, організацій і громадян. Органи влади повинні розробляти ефективні інструменти для усунення виникаючих загроз або пом'якшення їх наслідків, оскільки саме в такі періоди стає очевидним, наскільки ефективною є система забезпечення фінансової безпеки.

2.2. Міжнародна безпека як вид національної безпеки держави

Проблема забезпечення загального миру та міжнародної безпеки залишається однією з ключових у сучасних міжнародних відносинах. У ХХІ столітті світ переживає перехідний етап у розвитку міжнародної системи, що зумовлений зміною біполярного світового порядку на постбіполярний. Завершення епохи біполярної конфронтації як способу організації міжнародних відносин супроводжується формуванням нової системи взаємин та забезпечення безпеки у сфері відносин між Сходом і Заходом.

Міжнародна безпека може бути визначена як стабільний та ненасильницький світовий порядок, що ґрунтується на міжнародному праві, створює умови для вільного розвитку держав, гарантує дотримання прав і свобод людини та сприяє досягненню високого рівня життя. Жодна країна, навіть наймогутніша, не здатна самотійно протистояти сучасним загрозам, що підкреслює важливість розширеного розуміння безпеки в сучасному світі [19, с. 52].

Нині поняття міжнародної безпеки охоплює не лише військові аспекти, але й політичну, продовольчу, екологічну, космічну, інформаційну та інші види безпеки. У теорії та практиці міжнародних відносин відбувається еволюція концепції безпеки, яка з 1980-х років усе менше зосереджується виключно на національній військовій безпеці й дедалі більше враховує різноманітні фактори загроз і взаємозалежність держав.

Як зазначав А.А. Нікітін, «міжнародне право відіграє ключову роль у створенні всеосяжної концепції безпеки, оскільки така безпека є системою міждержавних відносин, побудованою на строгому дотриманні норм міжнародного права». Всеосяжна міжнародна безпека стане найбільш ефективною за умови досягнення узгоджених домовленостей щодо всіх її аспектів, закріплених у принципах і нормах міжнародного права [19, с. 53].

Серед таких заходів можна виділити відмову ядерних держав від війни, практичні кроки до роззброєння, справедливе врегулювання міжнародних конфліктів, зміцнення довіри, забезпечення недоторканності кордонів, протидію тероризму, співпрацю в галузі захисту прав людини та вирішення інших глобальних викликів, включно із забезпеченням екологічної безпеки.

Основу права міжнародної безпеки становить Статут Організації Об'єднаних Націй та система загальновизнаних принципів міжнародного права, які створюють необхідні правові підвалини для реалізації концепції безпеки у сучасних міжнародних відносинах [20, с. 135].

У теорії та практиці виділяють два ключові аспекти міжнародної безпеки: універсальну та регіональну. Обидва компоненти забезпечуються більшістю держав світу чи певного регіону, що й обумовлює використання терміну «колективна безпека».

Універсальна система безпеки функціонує під егідою ООН, а її ключовим органом є Рада Безпеки. Саме цей орган має виключне право визнати акт агресії та застосувати до агресора комплекс заходів, включаючи використання збройної сили. Рада Безпеки ООН виконує провідну роль у підтриманні миру та безпеки на глобальному рівні.

Останнім часом у міжнародному праві все частіше вживається термін «безпека людини». Під час Всесвітнього саміту 2005 року глави держав та урядів сформулювали це поняття, зазначивши у підсумковому документі, що «всі люди мають право бути вільними від страху і злиднів, мати рівні можливості для реалізації своїх прав і повноцінного розкриття свого потенціалу» [20, с. 135-136].

Сьогодні зростає усвідомлення необхідності розширення концепції глобальної безпеки. Крім того, традиційні загрози глобальній безпеці продовжують трансформуватися (наприклад, зростання ризику ядерного тероризму), а також виникають нові виклики, такі як повномасштабна агресія РФ проти України чи пандемія COVID-19, що підкреслює необхідність прийняття міжнародних політичних і правових рішень для ефективної відповіді на сучасні загрози.

Правова база системи загальної колективної безпеки закріплена у Статуті ООН, прийнятому у 1945 році. У преамбулі Статуту зазначено: «Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити майбутні покоління від жахів війни... і для цього... об'єднуємо наші зусилля задля підтримки міжнародного миру та безпеки, забезпечуючи, щоб збройні сили використовувалися виключно в загальних інтересах...» [21].

У статті 1 Статуту сформульовано головну мету ООН: «Підтримувати міжнародний мир і безпеку, застосовуючи ефективні колективні заходи для запобігання й усунення загрози миру, придушення актів агресії або інших порушень миру, а також сприяти вирішенню міжнародних суперечок мирними засобами...» [21].

Відповідно до положень Статуту, відповідальність за підтримання миру та безпеки розподілена між основними органами ООН, кожен з яких робить свій внесок у вирішення практичних завдань і розвиток концептуальних основ цієї діяльності.

Структура, органи даної організації та механізми досягнення цілей значно не відповідають сучасним вимогам, які постають у 2022 році. Так, вже давно точаться дискусії серед науковців з приводу встановлення шляхів реформування.

Основною думкою, яку слід розглянути є реформування всім відомої «вісімки» до значно більшого кола, а саме «двадцятки». Такі цифри обговорюються виходячи з кількості країн-претендентів в члени Ради Безпеки ООН. Розширення чисельного штату повинно впливати і на коло питань, які може вирішувати «двадцятка», зокрема економічні, політичні та військові.

За умови залучення більшої кількості держав, можна належним чином досягти підтримання розвитку геополітичних відносин між країнами та значно краще виявляти обсяг проблем, які існують, крім того впливати на забезпечення миру та підтримання порядку у світі.

Чому саме йде мова про країни-кандидати в члени Ради Безпеки ООН, тому що саме на цей орган Статутом ООН покладена функція нагляду за дотриманням миру та безпеки у світі.

Нині Рада Безпеки ООН складається відповідно до змін 1963 року з 15 членів. П'ять – постійні (Росія, США, Великобританія, Франція та Китай), а інші 10 місць розподіляються наступним чином: 3 місця – Африка; 2 – Азія; 2 – Латинська Америка; 2 – Західна Європа, Канада, Австралія, Нова Зеландія; 1 – Східна Європа). Рішення з питань процедури, тобто не дуже вагомі, вважаються ухваленими, якщо за них проголосували не менше як дев'ять із 15 членів РБ. Для ухвали серйозних рішень, як, наприклад, початок воєнних дій проти якоїсь держави, необхідно також дев'ять голосів, включаючи одностайність усіх п'яти постійних членів РБ. Це є правило «одностайності великих держав», або «право вето» [22, с. 61].

Відповідно, збільшення або зменшення кількості країн-членів пропорційно впливають на ефективність та можливість застосування такими країнами «права вето». Звісно, головна перевага надається постійним членам Ради Безпеки ООН, що унормовує розвиток як організації, так і кожного окремого її члена.

Більшість науковців та дослідників пропонують скасувати «право вето» в процесі прийняття Рішень ООН. Причиною зловживання правом вето у Раді Безпеки є прагнення держав до задоволення особистих інтересів, що виявляється у порушенні світового порядку. Також це призводить до недодержання основних цілей та завдань ООН та Ради Безпеки як одного з її головних органів на міжнародній арені [23, с. 95].

На сучасному етапі регіональні організації, як загального, так і спеціалізованого характеру, показали свою здатність досягати цілей, пов'язаних

із миротворчими операціями, превентивною дипломатією та постконфліктним врегулюванням, більш ефективно, ніж універсальні організації на кшталт ООН. Їхня перевага полягає у глибшому розумінні причин конфліктів та шляхів їх розв'язання завдяки географічній близькості до осередків кризи, а також у наявності специфічних важелів впливу у відповідних регіонах. Такі організації зацікавлені у недопущенні поширення конфлікту, який може дестабілізувати сусідні країни та загалом весь регіон.

Розглядаючи колективну безпеку з перспективи НАТО, варто згадати, що Північноатлантичний договір, підписаний 4 квітня 1949 року у Вашингтоні, визначив оборонну природу Альянсу. Стаття 5 Договору посиляється на статтю 51 Статуту ООН і передбачає, що у випадку збройного нападу на члена НАТО, інші члени Альянсу нададуть йому допомогу всіма доступними засобами [24, с. 87].

У цьому Договорі класично інтерпретується право застосування сили, а також передбачається, що оборонні заходи можуть бути припинені у разі, якщо Рада Безпеки ООН вживе заходів для відновлення й підтримання міжнародного миру та безпеки. Крім того, у Договорі чітко визначено територіальну сферу його дії, яка охоплює території держав-учасниць у Європі та Північній Америці.

Аналіз масштабів і напрямків внутрішніх і зовнішніх змін у НАТО свідчить про зростання глобалізації інтересів Альянсу. НАТО прагне не лише фактично, а й юридично стати механізмом, здатним ефективно впливати на вирішення проблем безпеки у світі. Глобальний характер діяльності НАТО усуває питання застосування до нього статей 53 та 54 Статуту ООН, які передбачають, що «регіональні угоди або органи» мають діяти під керівництвом Ради Безпеки. Оскільки Статут не поширює ці положення на глобальні організації, вони не є обов'язковими для НАТО [25, с. 125].

Отже, можна зробити висновок, що концепція міжнародної безпеки пройшла тривалий і складний шлях еволюції: від військово-блокових систем до багатокомпонентної глобальної системи безпеки, яка базується на міжнародному праві.

Однак важливо уникати як переоцінки можливостей міжнародного права, так і його недооцінки. Надмірна ідеалізація призводить до створення нереалістичних моделей міжнародного порядку, тоді як недооцінка підриває роль міжнародного права як ключового інструмента забезпечення глобальної безпеки.

Для ефективного функціонування глобальної системи безпеки необхідно розробляти не лише окремі міжнародні договори, а й цілісні комплекси міжнародно-правових актів, що охоплюють різні сфери — військову, економічну, екологічну, космічну, енергетичну, інформаційну тощо.

Під час підготовки таких документів слід враховувати як універсальність глобальних проблем, так і специфіку окремих регіонів. Необхідно також посилювати міжнародну інституційну базу для боротьби з новими викликами, створюючи експертні або міждержавні органи, комісії та комітети. Від своєчасності й ефективності цих зусиль залежить майбутнє людства.

2.3. Воєнна безпека як головний вид безпеки держави

Військова безпека є лише однією зі складових загальної системи національної безпеки, хоча її значення є винятково важливим і в багатьох аспектах навіть визначальним. Як і інші види безпеки, вона спрямована на створення умов для ефективного функціонування суспільства, держави та особистості як у мирний час, так і під час військових конфліктів. Через це військова безпека виступає важливим елементом і гарантом суспільного прогресу.

Попри важливість цієї сфери, поняття «військова безпека» не має усталеного визначення, а феномен залишається недостатньо дослідженим у контексті публічного управління. У ряді наукових праць і державних концептуальних документів замість терміна «військова безпека» часто використовуються поняття «безпека в оборонній сфері», «оборонна безпека», «публічна безпека», «безпека держави», «обороноспроможність країни» тощо.

Однак такі терміни є не зовсім коректними, адже вони недостатньо точно окреслюють сферу діяльності, пов'язану саме із захистом від військових конфліктів.

Українські науковці зазвичай визначають військову безпеку через відсутність військових загроз для України, мінімізацію або ліквідацію таких загроз для українського суспільства. Даний феномен також розглядається як культурно-історичне явище, здатність країни адекватно реагувати на військові виклики, забезпечення протидії застосуванню або загрозі застосування військової сили, а також готовність держави відбивати збройні напади ззовні та придушувати внутрішні збройні конфлікти [26, с. 368].

Саме тому, військова безпека найчастіше трактується як стан соціальної та військово-політичної системи, за якого забезпечується захист держави, суспільства та особистості від військових загроз.

У звичайних умовах стабільне функціонування суспільства забезпечується політичною, правовою та економічною системами, які сформувалися історично, а також дієвим механізмом управління. Даний механізм включає можливість застосування державно-владних заходів, спрямованих на підтримання стабільності в державі. Такі заходи дозволяють гарантувати правопорядок, громадську безпеку, захист прав і свобод громадян, а також законних інтересів суспільства й держави. Проте їх ефективність можлива лише за умов стабільної суспільно-політичної обстановки. У разі виникнення надзвичайних обставин, які порушують нормальний порядок життя громадян, функціонування суспільства та держави, ці заходи стають малоефективними [26, с. 368].

Термін «військова безпека» є похідним від загального поняття «безпека» та відображає його специфічний аспект, що пов'язаний із застосуванням сили як агресором (реальним чи потенційним), так і об'єктом агресії. Основною ознакою військової безпеки є використання засобів збройної боротьби на захист національних інтересів.

Військова безпека є багатогранним явищем, що охоплює низку елементів і факторів. Вона включає:

- систему ідей і підходів до захисту держави та суспільства, відповідну ідеологію;
- діяльність, спрямовану на запобігання військовим загрозам і їх нейтралізацію;
- стан суспільних відносин, який характеризується захищеністю національних інтересів від загроз, пов'язаних із застосуванням сили у міжнародних або внутрішньополітичних конфліктах;
- систему державних інститутів, покликаних забезпечувати захист громадян і держави від зовнішньої військової агресії та силового впливу внутрішніх сепаратистів;
- здатність соціальної системи зберігати стабільність і цілісність, попри зовнішні військові виклики, що забезпечує її динамічний розвиток та самостійність;
- спроможність держави захищати свої життєво важливі інтереси [27, с. 152].

Окрім того, військова безпека виступає елементом суспільної свідомості, ціннісним орієнтиром, національним інтересом і основою стратегічних цілей.

У сучасному світі питання воєнної безпеки набуває нових вимірів, оскільки до традиційних військових загроз додаються й нові виклики, зокрема зростання ролі кіберзагроз. Сучасні конфлікти все більше визначаються не тільки прямими військовими діями, а й інформаційними та кібернетичними атаками, які можуть вражати критичну інфраструктуру держави. З цієї причини ефективне забезпечення воєнної безпеки має враховувати не тільки традиційні аспекти оборони, а й розбудову здатності протистояти новітнім викликам, таким як кібератаки та інформаційні маніпуляції [28, с. 368].

Крім того, важливим елементом сучасної воєнної безпеки є протидія гібридним загрозам. Гібридна війна включає в себе не лише застосування військових сил, а й інші інструменти, як економічний тиск, пропаганда та підрив стабільності в середині країни через підтримку сепаратистських або

терористичних груп. Це створює додаткові труднощі для органів безпеки, оскільки вимагає синхронізації дій на кількох фронтах [29, с 46].

Таким чином, сьогодення воєнна безпека повинна бути комплексною і гнучкою, щоб ефективно реагувати на різноманітні загрози — від класичних військових атак до складних кібер та інформаційних операцій. Одним із важливих напрямів є інтеграція новітніх технологій у систему національної безпеки, що дозволяє посилити обороноздатність та підвищити ефективність боротьби з новими загрозами. Розвиток співпраці на міжнародному рівні, у тому числі через участь у міжнародних альянсах, є ключовим фактором для зміцнення загальної безпеки.

Висновки до розділу 2.

У процесі дослідження було визначено основні характеристики окремих видів національної безпеки, які відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку держави. Економічна безпека визначається як основа стійкості держави, що забезпечує її здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім викликам в економічній сфері та гарантує сталий розвиток суспільства. Міжнародна безпека, як вид національної безпеки, передбачає збереження стабільного міжнародного середовища та розвиток співпраці з іншими державами для запобігання глобальним і регіональним загрозам. Воєнна безпека, будучи найважливішим компонентом, спрямована на захист держави від зовнішніх і внутрішніх військових загроз, що забезпечує її територіальну цілісність, суверенітет і стабільність. Наведені види безпеки є взаємопов'язаними та формують комплексну систему, що сприяє ефективному функціонуванню держави в умовах сучасних викликів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, спрямоване на аналіз структури та видів національної безпеки, дозволяє сформулювати комплексні висновки щодо її теоретико-правової природи та практичного значення в умовах сучасних викликів.

Вивчення поняття, сутності, елементів і структури національної безпеки підтвердило її інтегрований характер, де кожен компонент взаємодіє з іншими, формуючи цілісну систему. Особлива увага приділялася різним аспектам, таким як економічна, міжнародна та військова безпеки, які є фундаментальними для забезпечення стабільності, суверенітету та сталого розвитку держави.

Економічна безпека визначається як основа національної стійкості, спрямована на забезпечення здатності держави протидіяти загрозам в економічній сфері, зберігати економічну незалежність і стимулювати розвиток. Її складові — фінансова, енергетична, інвестиційна безпеки — формують базис для функціонування інших сфер суспільства.

Міжнародна безпека розглядається як ключовий механізм захисту держави в глобальному середовищі. Забезпечення міжнародної стабільності залежить від дотримання принципів міжнародного права, співпраці між державами та активної участі в глобальних і регіональних безпекових системах.

Воєнна безпека, будучи основоположною частиною національної безпеки, спрямована на захист держави від зовнішніх і внутрішніх військових загроз. Вона забезпечує територіальну цілісність, суверенітет і можливість стабільного функціонування в умовах сучасних викликів. Її значення зростає в умовах гібридних конфліктів, зокрема, у боротьбі України проти агресії Російської Федерації.

Дослідження підтвердило, що всі види безпеки тісно взаємопов'язані, а їх інтегрована реалізація дозволяє ефективно реагувати на сучасні загрози. Важливим є не лише створення теоретичних основ, але й розробка практичних

заходів для їх втілення, таких як стратегічні документи, інституційні механізми та міждержавне співробітництво.

Таким чином, комплексний підхід до забезпечення національної безпеки, що враховує специфіку різних її видів, є необхідним для стабільного функціонування держави, її соціально-економічного розвитку та захисту суверенітету в умовах сучасних глобальних викликів, а саме координацію зусиль між різними державними структурами, такими як військові, політичні, економічні та соціальні інституції, для створення єдиного механізму реагування на загрози. Важливою складовою цього процесу є формування національної стратегії безпеки, яка повинна бути адаптивною та гнучкою, щоб відповідати швидко змінюваним умовам.

У рамках комплексного підходу до національної безпеки необхідно також враховувати міжнародний контекст, зокрема співпрацю з іншими країнами, участь у міжнародних організаціях та механізмах колективної безпеки.

У сучасному світі, де ризики стають все більш складними і взаємопов'язаними, комплексний підхід до національної безпеки стає не лише стратегічною необхідністю, а й умовою збереження стабільності, процвітання та благополуччя держави і її громадян. Таким чином, забезпечення національної безпеки вимагає системного, багатогранного підходу, що дозволяє ефективно реагувати на виклики часу та зберігати незалежність і цілісність держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фігель Н., Мельниченко Б. Основні підходи до розуміння поняття “національна безпека”. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. 2021. № 2(30). С. 68-72;
2. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 32 (71) № 3 2021. С. 102-107;
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. № 2469-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
4. Чижов Д.А. Національна безпека як елемент системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2021. № 4 (74). С. 96-101;
5. Лісовський В. М. Модернізація національної безпеки України в умовах війни з Росією. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. 2021. Вип. 6. С. 30-36.
6. Мельниченко Б. Б. Організаційно-правові засади функціонування системи забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 301–304.
7. Правове регулювання національної безпеки: навчальний посібник / О. Г. Боднарчук, О. І. Боднарчук, М. В. Глух, А. В. Гарбінська-Руденко ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 202 с.;
8. Маркович Х.М. Національна безпека України: понятійно-категоріальне осмислення. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 38. 2023. С. 10-15;
9. Альван А. Наукові підходи до системи понять «національна безпека»: міжнародно-правовий аспект. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 7 (12). С. 70–77.
10. Маргасова В.Г., Косач І.А., Руденко О.М. Національна безпека в системі інтересів суспільства та держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*.

- Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 34 (73) № 1 2023. С. 180-184;
11. Казакова Л.О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 128-132;
 12. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник воєнної розвідки*. 2020. № 60. С. 99–103.
 13. Луценко Ю. В. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного порядку URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/article/read/ponyattya-sistema-ta-klasifikatsiya-vidiv-bezpeki-v-konteksti-mizhnarodnogo-pravoporyadku>
 14. Забезпечення національної безпеки: навчально-методичні матеріали / за заг. Ред. О. В. Воронько. Київ: МАУП, 2022. С.88 URL: <https://maup.com.ua/assets/files/kafedra/nacbezpeka/zabezpechennya-nacionalnoi-bezpeki-1.pdf>
 15. Павленко В.П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах України. *Нове українське право*, Вип. 3, 2022. С. 103-110;
 16. Методичні рекомендації щодо розрахунків рівня економічної безпеки України: Наказ від 29.10.2013 № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
 17. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. №1 (7). С. 66-82;
 18. Павленко В. П. Національні інтереси та загрози державній безпеці держави. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 34. С. 84–92.
 19. Нікітін А.А. Міжнародна безпека як чинник національної безпеки держави. *Морська безпека та оборона*. 2024. № 1. С. 50-56;
 20. Попович. Г. Міжнародна безпека як глобальна проблема сучасності. *Міжнародний науковий вісник*. 2020. Випуск 2(22). С. 133-141;

- 21.Статут ООН: Статут від 26.06.1945 / *Організація Об'єднаних Націй*. URL:
https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
- 22.Ключко А. М., Неклонський І. М., Коханенко В. Б. Національна безпека: поняття, сутність, характеристика. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2020. № 2. (13). С. 57–66.
- 23.Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №17. С. 92–98.
- 24.Гбур З.В. Роль НАТО як оборонного союзу в безпеці Європи. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9-10. С. 84-91;
- 25.НАТО — сила, що захищає мирних громадян / Т. Бакка, О. Волошенюк, О. Желіба, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мальований, О. Мокрогуз; за ред. О. Волошенюк, С. Дьоми. Київ.: ВСВСДГО, 2020. 200с.
- 26.Пархоменко-Куцевіл О. Теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 28. 2023. С. 367-371;
- 27.Лаврьонов Р.П. Військова безпека: аналіз стану трансформації системи управління. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 149-156;
- 28.Лобас В. П. *Воєнна безпека України: теорія та практика*. К.: Наукова думка, 2019. С. 368;
- 29.Петренко, М. О., Іванов В.В. Кібербезпека та її вплив на національну безпеку: сучасні виклики // *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2021. № 4. С. 45-56
- 30.Гавловська А.О, РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ «TRANSFORMATION OF THE LEGAL SYSTEM AND HUMAN RIGHTS PROTECTION UNDER THE INFLUENCE OF MARTIAL LAW» ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ В. М. СТРАТОНОВА. *Науковий вісник ХДУ Серія Юридичні науки*. № 1 (2025), С.53-54.DOI
<https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-1-8> URL:

<https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/465/419>

(дата зверненн:

13.04.2025)

ДОДАТКИ

Таблиця 1.1.

Ключові документи у складі системи національної безпеки України

Ключовий документ	Опис
Стратегія національної безпеки України	Визначає стратегічні пріоритети та завдання держави щодо забезпечення національної безпеки в умовах сучасних викликів і загроз. Є основою для розробки Воєнної доктрини.
Воєнна доктрина України	Встановлює стратегічні принципи та напрями розвитку збройних сил, стратегічні завдання в обороні держави. Базується на Стратегії національної безпеки.
Стратегічний оборонний бюлетень України	Ключовий документ оборонного планування. Визначає пріоритетні напрями розвитку та модернізації збройних сил, стратегічні завдання для забезпечення національної безпеки.
Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України	Визначає стратегічні цілі та завдання для розвитку сектору безпеки і оборони в середньостроковій перспективі. Враховує сучасні та майбутні виклики і загрози.